

САМОПІДГОТОВКА УЧНІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

- практической психологии". – Воронеж: МОДЭК, 1997. – 352 с.
2. Зайцева О.Б. Глобализация и ее влияние на труд лиц с ограниченной трудоспособностью / О.Б. Зайцева. – Режим доступу: http://www.rae.ru/use/?section=content&op=show_article&article_id=7778496.
3. Інформаційне суспільство. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М.: "Наука", 1987. – 264 с.
5. Концептуальні підходи до мовної освіти учнів спеціальних шкіл. – Режим доступу: <http://www.logopediya.com.ua/logopedam-praktikam/150-2011-06-06-11-14-02>.
6. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А. Маслова. – М.: Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.
7. Мовленнєва соціалізація дітей молодшого шкільного віку. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/951/94/>
8. Працевлаштування та зайнятість людей з інвалідністю. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/en_93089OON_finalniy_maket
9. Тимофеев В.П. Личность и языковая среда / В.П. Тимофеев. – Шадринск, 1971. – 121 с.
10. Функції мови у суспільстві. Інформаційна революція. Писемна традиція і суспільний розвиток. – Режим доступу: <http://webkonspect.com/?room=profile&id=418&labelid=2534>.
11. Языковая социализация. – Режим доступу: <http://sociolinguistics.academic.ru>

Стаття надійшла до редакції 21.03.2014

УДК 371.386:371.2

Ганна Іваночко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури
Леся Грабинська, викладач кафедри світової літератури
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Даріуш Сенкевич, здобувач Академії Полонійної в м. Ченстохові, Польща

САМОПІДГОТОВКА УЧНІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розвиток в учнів здібностей до самоосвіти є одним із важливих завдань школи, що допомагає в успішному навчанні без участі вчителя. Ефективне навчання відіграє важливу роль у сучасній навчальній концепції. Такий процес охоплює самостійну роботу молоді, де відсутнє подання навчального матеріалу, а навчання базується на пошуку різних джерел інформації та використання їх у пізнавальному процесі.

Ключові слова: метод, дидактичний процес, самоосвіта, домашнє завдання.

Літ. 14.

Hanna Ivanochko, Ph.D. (Philology) Docent of World Literature Department
Lesya Hrabynska, Lecturer of World Literature Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko
Dariusz Senkevych, Applicant of Academy Poloniyna Chencstochova, Poland

STUDENTS' SELF-TRAINING IN THE LEARNING PROCESS

Development of students' abilities for self-training is one of the most important tasks of school; it helps to study successfully without teacher. Effective studying has an important role in the modern teaching concept. This process includes independent work of students without presentation of educational material, studying is based on search of different sources of information and using it in cognitive process.

Keywords: method, didactic process, self-education, homework.

SAMOKSZTAICENIE UCZNIÓW W PROCESIE DYDAKTYCZNYM

Jednym z ważnych zadań szkoły jest rozwinięcie w uczniów zdolności samokształcenia, wyrażającej się w efektywnym uczeniu się bez pomocy nauczyciela. Rozwinięta umiejętność efektywnego uczenia się stanowi jeden z podstawowych składników współczesnej koncepcji wykształcenia ogólnego. Proces dydaktyczno-wychowawczy w szkole realizującej założenia edukacji permanentnej polegać ma na sterowaniu samodzielną pracą młodzieży. Istotą tego procesu powinno być nie podawanie wiadomości, lecz nauczanie sposobów ich uzyskiwania poprzez różne źródła informacji, oraz wykorzystywanie ich w procesie poznawczym.

Słowa kluczowe: metoda, proces dydaktyczny, samokształcenie, zadanie domowe.

Praca ucznia w domu jest zupełnie innym rodzajem pracy niż w klasie. Dziecko wykonuje ją w domu samodzielnie, bez kompetentnej rady i pomocy, jaką ma zagwarantowaną w szkole. Praca domowa uczy samodzielności, odpowiedzialności i wdraża do samokształcenia i systematyczności. Ma ogromne

znaczenie dla rozwoju ucznia, więc nie może być pominięta lub lekceważona. Stąd też tak ważna jest umiejętność odrabiania pracy domowej i to, by uczeń umiał się uczyć.

Praca domowa z języka polskiego spełnia wiele zadań: kształtuje i doskonali umiejętność sprawnego i poprawnego wypowiedzania się w mowie i piśmie,

doskonali technikę czytania, kształci umiejętność rozumienia dzieła literackiego, rozwija umiejętność myślenia refleksyjnego, utrwała wiadomości i umiejętności zdobyte na lekcjach. Jednak, by była ona efektywna, dziecko musi w szkole nabyć umiejętność odrabiania pracy domowej.

Rodzaje prac domowych

Na lekcjach języka polskiego możemy zadawać wiele rodzajów prac domowych, np.:

- pisanie wypracowań;
- czytanie lektury;
- wyszukiwanie w różnych źródłach informacji na podany temat;
- wykonywanie ćwiczeń słownikowo-frazeologicznych, gramatyczno-stylistycznych, ortograficznych, teoretyczno-literackich;
- uczenie się na pamięć wierszy i fragmentów prozy;
- doskonalenie techniki cichego i głośnego czytania;
- uczenie się z podręczników zadanych treści;
- obserwacje krajobrazu, zachowań, sytuacji;
- przygotowanie albumów, dekoracji, wystawek, wycinków prasowych itp.

Spośród wszystkich rodzajów prac domowych najczęściej samodzielności, wymaga pisanie wypracowań.

Nauczyciel musi więc zapoznać ucznia z metodami pracy nad wypracowaniem w domu. Musi tak prowadzić lekcje z zakresu kształcenia językowego, by kolejno zapoznać ucznia z zagadnieniami dotyczącymi pisania dłuższych form wypowiedzi:

- doбором słownictwa i konstrukcjami składniowymi;
- formami wypowiedzi i ich cechami;
- kompozycją;
- poradami metodycznymi zawartymi w podręczniku;
- techniką i higieną pracy umysłowej w zakresie pisania wypracowań.

Ponadto nauczyciel musi stworzyć motywację pisania. Dopiero wówczas może zadać wypracowanie do domu. Nie jest to jednak koniec jego roli, musi on kontrolować i oceniać prace pisane w domu oraz zachęcać do ich poprawy.

Kolejnym ważnym ze względu na stopień trudności i znaczenie dla rozwoju umysłowego ucznia rodzajem pracy domowej jest czytanie lektury.

Przygotowanie do czytania odbywa się w szkole. Uczeń czytając w domu lekturę, wykorzystuje dla jej zrozumienia posiadany już zasób wiedzy i wykształcone umiejętności.

Przed zadaniem lektury należy udzielić uczniom pewnych wskazówek dotyczących sposobu czytania, czyli zorganizować czytanie ukierunkowane. Uczeń

musi czytać z odpowiednim nastawieniem, które zwiększa stopień zapamiętania i pogłębia zrozumienie treści.

Nauczyciel musi tak formułować polecenia, by zmuszały one ucznia do wyodrębniania i selekcji określonych treści, porównywania, ustalania związków między postaciami, zdarzeniami, zjawiskami, odszukania głównej myśli, szukania odpowiedzi na różne pytania spoza lektury i na odwrót na znajduwanie w lekturze problemów, których rozwiązanie znajduje się nie w świecie fikcji, lecz w rzeczywistości.

Czasem zwłaszcza przy omawianiu dłuższych pozycji zachodzi potrzeba czytania powtórnego. Nie może ono jednak dotyczyć całości utworu, z wyjątkiem krótkich tekstów. Aby uniknąć przeciążenia ucznia pracą domową oraz znużenia lekturą nauczyciel powinien wskazać odpowiednie rozdziały lub ich części, strony, a czasem akapity, gdzie uczeń znajdzie żądany materiał, potrzebny do pracy na lekcji.

Należy przyzwyczaić również ucznia do czytania dokładnego. Ma ono miejsce, kiedy uczeń dostaje od nauczyciela konkretne polecenia związane z tekstem. Czytanie takie wymaga posługiwania się ołówkiem lub zakładkami, na których zapisuje się numery stron i odpowiednie informacje. Należy uświadomić uczniom, że czytanie z ołówkiem ułatwia przyswajanie treści, sprzyja lepszemu pamiętaniu, wyrabia pamięć wzrokową i ruchową, a przede wszystkim umożliwia szybki powrót do wybranych treści tak często potrzebny przy omawianiu lektury.

Inną formą pracy z lekturą jest sporządzanie notatek. Na polecenie nauczyciela uczeń robi: plan, streszczenie, wyliczenie, np. dat, zdarzeń, postaci, zapis cytatów, itp.

Oprócz swych podstawowych wartości czytanie tego typu może być formą kontroli – nauczyciel, łatwo może sprawdzić czy lektura została przez ucznia przeczytana, przeglądając wyłożone na brzeg ławki książki lub karteczki czy notatki.

Nie znaczy to, że należy zrezygnować z czytania swobodnego, wręcz przeciwnie. Jednak powinno ono dotyczyć lektur uzupełniających, zadanych w szkole, lecz nie przeznaczonych do omawiania w klasie.

Następną formą pracy domowej, której warto poświęcić trochę uwagi jest wyszukiwanie w różnych źródłach informacji na podany temat. Forma ta nie wymaga w zasadzie przygotowania ze strony nauczyciela, nie jest też czymś trudnym dla ucznia, jednak warto na nią zwrócić uwagę ze względu na coraz większe możliwości w docieraniu do informacji przez Internet oraz możliwość korzystania z różnorodnych programów multimedialnych. Coraz więcej dzieci mają dostęp do komputera w domu.

Dzieci bardzo chętnie odrabiają lekcje na komputerze. Nie należy więc bać się zadawania prac domowych z wykorzystaniem komputera. Od czasu do czasu trzeba pozwolić uczniom nawet na napisanie wypracowania na komputerze, a już na pewno na szukanie i przetwarzanie informacji. Jeśli praca domowa była wykonana w edytorze tekstu należałoby przy kontroli zwracać również uwagę na zasady składania tekstów. Jednak uwagi traktować jako instruktaż dla ucznia, a nie błędy, a już na pewno nie obniżać ocen za np. niewłaściwe sformatowanie tekstu. Trzeba jednak pewnych rzeczy nauczyć w szkole. Oprócz umiejętności posługiwania się różnymi programami, uczeń musi znać zasady korzystania z Internetu. Musi wiedzieć, że każdy skopiowany fragment należy opisać, podając jego źródło. Uczyć, że informacje należy selekcjonować, a nie drukować wszystkie strony, jakie udało nam się znaleźć. Zamiast wyszukiwania informacji na dany temat można polecić uczniom jedynie skopiowanie adresów stron, na których jest mowa o interesujących nas treściach. Warto nauczyć uczniów tworzenia dokumentu z ważnymi "aktywnymi" adresami internetowymi. Można do nich sięgać wielokrotnie a zapisane na dyskiecie wykorzystać w szkole do pracy grupowej i wspólnej selekcji potrzebnych informacji. Taka praca domowa ma jeszcze dodatkowe zalety, uczy, że komputer może być bardzo przydatnym narzędziem pracy i zmusza ucznia, by wykorzystywał go nie tylko do gier.

Pozostałe rodzaje prac domowych nie wymagają tak głębokiej analizy i przygotowania ze strony nauczyciela. Jednak musi on pamiętać, by zadania były zaplanowane, wyjaśnione i wprowadzane systematycznie. By nie zaskakiwały ucznia zupełnie nowym, nieznanym materiałem.

Nauka domowa może być związana z lekcją poprzednią lub następną, ale mogą też być zadania zaspokajające własne potrzeby i zainteresowania uczniów (czytanie książek, oglądanie ciekawych programów telewizyjnych, prowadzenie obserwacji, doświadczeń, rozmów itp.).

Zadawanie pracy domowej

Lekcja i związana z nią praca domowa stanowią ograniczoną całość procesu nauczania. Problem zadawania można rozpatrywać od strony organizacyjnej i metodycznej. Aspekt metodyczny dotyczy sposobów przydzielania pracy domowej, organizacyjny natomiast – projektowania i koordynacji zadawania.

Na czoło wysuwają się metody zadawania, gdyż w przygotowaniu uczniów do prawidłowego wykonywania zadanych prac spełniają one rolę zasadniczą. Planowe i racjonalne zadawanie zapewnia nie tylko poprawne odrobienie przydzielonej

pracy, ale zarazem wdraża ucznia do ekonomicznych metod uczenia się, a tym samym przysposabia go do samokształcenia.

Jako kryterium selekcji sposobów zadawania przyjmujemy stopień przygotowania ucznia do wykonania zadanej pracy, wyróżniając na tej podstawie metody:

1) zadawanie z objaśnieniem (z instrukcją wykonawczą);

2) zadawanie w postaci ćwiczeń wdrażających ucznia do wykonania pracy.

Przez zadawanie z objaśnieniem rozumiemy wyprowadzenie i usytuowanie tematu pracy, określenie celu i zadania pracy oraz przekazanie informacji dotyczących źródeł, organizacji i sposobów wykonania zleconej pracy.

Natomiast zadawanie przez wprowadzenie ucznia do wykonania pracy może przybrać dwie formy:

1) wprowadzenia w drugiej fazie lekcji, po opracowaniu nowego materiału, ćwiczeń próbnych, wdrażających ucznia do wykonania pracy;

2) stosowanie tych ćwiczeń w toku opracowania nowego materiału w związku z przygotowaniem tematu pracy domowej.

Jedna i druga forma znajdują zastosowanie najczęściej na lekcjach matematyki, fizyki czy języka polskiego (głównie w zakresie nauki o języku), po wprowadzeniu stosowanej prawidłowości, prawa czy reguły. W tym przypadku nauczyciel już w toku lekcji w ogniwie opracowania nowego materiału, bądź też bezpośrednio po nim, przez ćwiczenia próbne, przygotowuje uczniów do rozwiązywania tego typu zadań. Są to formy zadawania oparte na metodzie "uczenia się pod kierunkiem". Ćwiczenia te spełniają dwojakie zadania: weryfikują stopień rozumienia nowej lekcji, wdrażają uczniów do samodzielnego stosowania w praktyce nabytych na lekcji wiadomości, a tym samym – przygotowują ich do wykonania zadanej pracy na podobny temat.

Prawidłowe zadawanie pracy domowej powinno:

- być celowe i dokładne;
- wiązać szkolną i domową naukę w jednolity proces nauczania;

- stanowić dokładnie zaplanowaną część lekcji;
- przygotowywać ucznia do samodzielnego wykonania zleconej pracy;

- uwzględniać zasadę indywidualizacji, czyli dostosowania wymagań do sił i możliwości uczniów.

Nauka domowa ucznia, odpowiednio przygotowana na lekcji pod bezpośrednim kierunkiem nauczyciela, nabiera szczególnego znaczenia jako etap samokształcenia.

W pracy domowej uczeń, bez pomocy i nadzoru pedagoga, jest w znacznym stopniu twórcą własnej metody pracy umysłowej. Szkoła sprowadza często

proces uczenia się młodzieży do biernej recepcji wykładu, albo do wymiany żywego słowa między nauczycielem a uczniem. Natomiast uczenie się z podręcznika bywa z reguły przenoszone na teren domu. W tym wypadku rola nauczyciela ogranicza się zazwyczaj do kontrolowania wyników uczenia się, a uczeń nie przygotowany praktycznie do pracy z książką uczy się nieracjonalnie, osiągając nawet przy maksymalnym wysiłku mierne rezultaty.

W zakresie zasygnalizowanych wyżej zagadnień ciekawy jest problem, w jakim stopniu uczniowie szkoły średniej są przygotowani do tworzenia własnego warsztatu samokształceniowego, oraz jak te zadania szkoły należałoby realizować.

Autorzy programów języka polskiego, historii, geografii, biologii kładą nacisk na podstawy samokształcenia, które należy przeprowadzać poprzez: doskonalenie techniki czytania i notowania, posługiwania się słownikiem, encyklopedią, korzystanie z materiałów źródłowych, z publikacji, recenzji filmów, sztuk teatralnych i artykułów z prasy literackiej, poprzez lekturę dzieł literackich, odwoływanie się do opracowań krytyczno-literackich, gromadzenie pisemnej dokumentacji pomocnej w dalszym uczeniu się i samokształceniu, preferowanie metod poszukujących oraz kształtowanie umiejętności krytycznego korzystania z różnych źródeł informacji i wdrażanie uczniów do samodzielnej pracy. W wyniku realizacji tych programów uczniowie powinni m.in. nabyć i rozwinąć umiejętności w sferze kształtowania umiejętności i nawyków racjonalnej pracy umysłowej. Nauczyciel, przygotowując ucznia do samodzielnej pracy, musi uwzględnić w tym procesie ważną rolę pracy domowej.

Analizując dostępną literaturę na temat pracy umysłowej ucznia można stwierdzić, że w badaniu jej stosunkowo mało uwagi poświęcono metodom uczenia się samodzielnego uczniów w domu. Ze zrozumiałych względów interesowano się bardziej tym, jakie metody uczeń powinien stosować, niż tym, jakie faktycznie stosuje w pracy domowej.

Przystępując do badań wychodzimy z założenia konieczności poznania wycinka działalności uczniów szkoły średniej i nauczyciela. Zastosujemy jeden z wariantów metody obserwacji pośredniej, a mianowicie opis działań dokonany przez podmiot wykonujący to działanie. Uczeń sam opisuje różne sposoby uczenia się (metody), które stosuje przy wykonywaniu swojej pracy umysłowej w domu. Czynnikiem ubocznym może być fakt, że badania dotyczą jednej szkoły i ich wynik może być uwarunkowany wpływem pewnych oddziaływań metod nauczania stosowanych w tej szkole na metody pracy ucznia w domu.

Celem badań było uzyskanie odpowiedzi na pytania:

1) jak wygląda organizacja pracy domowej ucznia?

2) jakimi metodami uczenia się posługuje się uczeń w pracy domowej?

3) jakie wyniki w nauce osiągają uczniowie stosując wypracowane przez siebie metody uczenia się?

4) czy lekcja szkolna i zadanie lekcyjne przygotowują ucznia do samodzielnej pracy w domu?

Organizacja i kontrola pracy domowej

Duże znaczenie dla zracjonalizowania i produktywności pracy domowej ucznia mają warunki zewnętrzne, a przede wszystkim miejsce pracy. Uczeń powinien mieć w domu "własny kącik pracy", przynajmniej stolik i jakąś półkę na książki i przybory szkolne. Własne stałe miejsce pracy oszczędza mu energii niezbędnej adaptacji do zmieniających się warunków otoczenia, a poza tym mobilizuje go, gdyż wytwarza roboczy nastrój i korzystną dla pracy atmosferę. Sprawą niezmiernie ważną jest oświetlenie pokoju, w którym uczeń odrabia lekcje. Pokój powinien być jasny, a światło powinno padać z lewej strony pracującego.

Przed przystąpieniem do pracy uczeń powinien wykonać pewne czynności wstępne, a więc przewietrzyć pokój, przygotować stół oraz potrzebne książki i przybory, przejrzeć tygodniowy rozkład zajęć i ustalić bieżący plan pracy. W ustalaniu kolejności zajęć powinien na początek wysunąć przedmioty, które sprawiają mu większe trudności, pamiętając o okresach wytchnienia, a więc przerwach, które będzie wprowadzał przy przechodzeniu od jednego zadania do następnego.

Każda praca domowa powinna być sprawdzona, poprawiona i oceniona. Jest to zadanie trudne do zrealizowania w systemie klasowo-lekcyjnym. Na lekcji szkolnej po prostu nie starczy czasu, aby sprawdzić i ocenić pracę każdego ucznia, a przecież z kontroli prac uczniowskich zrezygnować nie można. Dlatego też niezależnie od wprowadzenia nowych narzędzi weryfikacji pracy uczniów w postaci testów, zachodzi pilna potrzeba działań profilaktycznych, mających na celu należyte przygotowanie młodzieży do poprawnego wykonania zadań domowych oraz rozszerzenie kontroli na inne czynniki. Konkretyzując powyższe, chodzi o:

- przestrzeganie zasady wprowadzenia młodzieży na lekcjach szkolnych do prawidłowego wykonania zleconych prac;
- systematyczne wdrażanie uczniów na lekcjach szkolnych do samodzielności;
- pedagogizację rodziców w zakresie sprawdzania domowych prac ucznia;
- organizowanie koleżeńskiej samopomocy w nauce;

- unowocześnienie metod i form kontroli pracy uczniów na lekcjach szkolnych.

Podsumowanie. Podstawowe braki obserwowanych lekcji wynikają też z niedoceniań kształcących walorów samodzielnej pracy z książką. Pytania nauczycieli, jakie dominowały na lekcjach, nie wymagały większego zastanawiania się, uzasadniania, dowodzenia. Rzadko wymagały stosowania technik, jak: podkreślanie, zaznaczanie, wypisywanie, sporządzanie planów, wyszukiwanie cytatów itp. Wykorzystanie podręcznika jako podstawowego źródła wiedzy wystąpiło w większości lekcji, ale rodzaj i kolejność czynności metodycznych miały często następującą postać. Po podaniu tematu lekcji nauczyciel stawiał pytanie czy zagadnienie, i nie udzielając wskazówek dotyczących metod pracy, polecał otworzyć podręczniki i przeczytać fragment albo rozdział. Sprawdzanie miało często charakter odtwarzania treści przeczytanych, rzadziej wymagało rozwiązania zadania. Sytuacja staje się niekorzystna, gdy nie starcza czasu na podsumowanie, ocenę i wyciąganie wniosków, ponieważ wtedy uczeń wychodzi do domu z dużą ilością informacji nieuporządkowanych. Przystwojenie tych wiadomości ze zrozumieniem może nastąpić dopiero w rezultacie dodatkowej, samodzielnej pracy ucznia w domu, pod warunkiem, że potrafi on wyodrębnić treści podstawowe oraz ustalić charakter i rodzaj związków pomiędzy nimi zachodzących.

W procesie uczenia się ważną rolę odgrywa samokontrola wykonanej pracy. Chodzi w niej o to, aby uczeń sam odkrył swoje błędy i sam je poprawił. Do tego trzeba wdrożyć i przyzwyczaić uczniów na lekcjach w szkole. Po napisaniu wypracowania na zadany temat, uczeń czyta je w całości, rozważa czy odpowiada ono tematowi, przeprowadza analizę rzeczową i językową, zatrzymując się na każdym zwrocie, zdaniu czy wyrazie budzącym jego wątpliwości. Nasuwające się zastrzeżenia kontroluje przy pomocy podręcznika, słownika, encyklopedii czy innych oraz dokonuje niezbędnej poprawy.

Wydzielanie, porządkowanie i przygotowanie na następny dzień potrzebnych do lekcji książek, zeszytów i przyborów szkolnych stanowi niezbędny końcowy etap pracy domowej ucznia.

Otóż, praca domowa ucznia stanowi integralną część procesu dydaktyczno-wychowawczego. Dopiero w połączeniu z pracą domową lekcja szkolna tworzy pełną jednostkę procesu nauczania.

Nauczyciel powinien być konsekwentny w zadawaniu prac domowych i ich sprawdzaniu. Tylko w taki sposób można zmotywować uczniów do ich odrabiania.

1. B. Chrzęstowska (red.). *Kompetencje szkolnego polonisty, cz. I i II*, Warszawa 1995, 1997.

2. M. Dudzik, T. Nowakowa. *Dydaktyka języka polskiego – przedmiotu nauczania szkolnego*, Wrocław 1987.

3. M. Dudzik (red.). *Kształcenie językowe w szkole*, Wrocław 1981 – 1996, t. I – IX.

4. Dyduchowi. *Metody kształcenia sprawności językowej uczniów*, Kraków 1988.

5. M. Jaworski. *Zarys dziejów metodyki nauki o języku polskim*, [w:] idem, *Metodyka nauki o języku polskim*, Warszawa 1991, S. 8 – 27.

6. *W kręgu edukacji, języka i kultury. Księga dedykowana Profesor Barbarze Myrdzik*, Lublin 2010.

7. H. Kurczab. *W kręgu integracji. Zarys problematyki*, [w:] *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria filologiczna, Dydaktyka 1*, pod red. H. Kurczaba, J. Pasterskiej, Rzeszów 2002, S. 9 – 28.

8. M. Kwiatkowska-Ratajczak. *Metodyka konkretna. O wybranych problemach zawodowego kształcenia nauczycieli polonistów*, Poznań 2002.

9. M. Nagajowa. *ABC nauki języka polskiego*, Warszawa 1995.

10. W. Okoń. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998. *Stąd: zasady kształcenia, problemowe nauczanie-uczenie się, metody, środki dydaktyczne.*

11. H. Sędziak (red.). *Z problematyki kształcenia językowego, t. II Składnia – teoria a praktyka szkolna i akademicka*, Białystok 2002.

12. M. Taraszkiewicz. *Jak uczyć lepiej?*, Warszawa 2000.

13. Z. Uryga. *Funkcje dydaktyki literatury i języka w studiach polonistycznych*, [w:] *Dydaktyka literatury i języka w kształceniu nauczycieli*, pod red. Z. Urygi, Kraków 1991, S. 11 – 45.

14. T. Zgółka. *Kształtowanie świadomości językowej i językoznawczej w nauczaniu języka polskiego*, [w:] *Wiedza o literaturze i edukacja*, pod red. T. Michałowskiej, Z. Golińskiego i Z. Jarosińskiego, Warszawa 1996, S. 876 – 888.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2014

